

„VÍTR VANE, LISTÍ ŠUSTÍ“

Petr Váša: Rajčatáci a Banáni

Host, Brno 2023, 224 s.

Petra Schwarzová Žallmannová

Rajčatáci a Banáni autora Petra Váši (1965) a ilustrátorky Magdaleny Rutové mě rozdrndali a rozcvrnkali, rozhýkali a rozpinkali. Jdu si uvařit čaj a houpu se u toho rozverně v kolenou a v bocích, jako bych kráčela po kymácející se palubě. Vesele kroutím pusu do ruličky a říkám si (chvíli potichu a chvílemi skoro křičím): „... tap, tap, TAP, TAP... vem-si-po-nož-kýýýý... bŮde ti zÍma... schodek, kachlička, schodek kachlička, modrá noha... tap, tap, TAP...“

Vážně si nemůžu pomoci. Je to text tištěný na papíře, ale je tak plný zvuků, obrazů a asocičních řetězců, že se nedá považovat za pasivní a tichý. Číst tuhle knížku je jako vrátit se do dětství a projíždět létem ve veliké zorbíngové kouli, která vás nutí, abyste se na svět dívali každou chvíli z jiného úhlu, a u každého odpružení z vás vyrazí slova, která odrážejí tu míhající se realitu kolem. Chvíli jedete pomalíčku, jen se tak líně kutálíte, hned zase pružně nadskočíte přes kořen do zběsilého hopsání z kopce. A já věřím tomu, že tak budou vnímat text i čtenáři, kteří neznají hudební polohu Petra Váši ani nikdy neviděli jeho představení fyzického básnictví. Text strhne kohokoli, kdo si rád hraje se slovy, ať už je touží říkat nahlas, nebo si s nimi hraje potichu na papíře. Příběh dodává odvalu a inspiruje, ponouká ke hře a ukazuje, že můžete, pokud sami chcete.

Pro Petra Vášu a všechny, kdo mu naslouchají, jsou slova kouzelná. „*Když se ti něco moc líbí, můžeš to schovat do kouzelných slov. A když to třeba pomine nebo se na to zapomeně, řekneš ta slova a najednou je to zase tady.*“ Vášovo alter ego – dědeček – učí skupinu dětí, která si později začne říkat Strážci ráje neboli Rajčatáci, naslouchat všemu okolo a zachytit to do kouzelných slov. Dědeček není učitelem v dramaťáku, je „jen“ inspiračním natukávačem, většinou tichým kouzelníkem, který přivede otevřenou mysl ke kouzlení se slovy a nechá ji, aby s tímto darem zacházela sama. Slova se pak díky Strážcům ráje stávají zaříkávadly a kouzly. Ale není to snadná práce – je třeba vybírat ta správná slova a řadit je do vhodných spojení, hledat a nacházet cizí slova, která kouzlo ozvláštní a dají mu další rozměr („*Mammuthus minimus / Mammuthus medius / Mammuthus maximus / Primigenius!*“).

Nejdřív jsou Strážkyněmi ráje jen Metéte a Kája, pak se přidá Káj a nakonec Zrz. A právě Zrzův kronikový sešit držíme v ruce. Napsal do něj všechno o tom krásném létě, kdy se on a ostatní Rajčatáci naučili kouzlit

se slovy a pustili se do lité, žlutočervené bitvy, která měla ukázat, kdo je lepší – a nakonec odhalila, že nejlepší je, když se lidi navzájem nehodnotí a nesoutěží. Pak totiž můžou zvítězit všichni. To, co začnou společně tvořit, je „*divný, ale dobrý*“. A oni se v tom cítí natolik volně a samozřejmě, že dokážou své představení plné slov a pohybů, emocí a magie ukázat ostatním.

Ale pozor! Ještě jsou tady Banáni. Jiná banda dětí, která chce dokázat, že jsou lepší než Rajčatáci. Vypadá to, že si ty dvě party vjedou do vlasů, ale pak se po vzoru velkých slam-mistrů rozhodnou utkat v pomyslném ringu na pódiu. Mají celé léto na to, aby nacvičili představení. Publikum rozhodne, kdo je lepší, zda básníci Rajčatáci, nebo muzikanti a rappeři Banáni.

A tak začnou výpravy na vzrušující a někdy i celkem strašidelný „*lov slov*“. Někdy zůstanou doma a na zahradě hledají slova s kouzelným kocourem Felínim, jindy se vydají na stezku odvahy, do Anthroposu za mamutem nebo na přehradní hráz. Občas potkají houmlesáka, obryni nebo přiopilého piráta. Všechno sledují prvníma očima, ale někdy také druhýma. „*Foti*“ si to do hlavy, aby pak třetí pár očí mohl obraz doma zase vyvolat a sdílet. Materiál se pečlivě jednotlivě a přebírá, vzniká z toho úžasný rej, který strhne všechny kolem.

Všichni jsou zvědaví na velké finále, na tu krvavou řež, ke které dojde na konci léta. A když to přijde, vtáhne Strážce ráje mocná síla performativní energie do jakéhosi bezčasí, kdy člověk nevnímá svět kolem sebe, slyší jen vlastní hlas v hlavě, soustředí se jen na ta slova, která se cukají a tahají, ale on jejich otěže pevně třímá, občas je přitáhne, jindy zase popustí, a i když tu a tam klopýtne, nikdy mu nevypadnou z rukou. Publikum jásá a přidává se k jejich hlasům, přihlízející děti se hrnou na pódium – „*to chci taky dělat*“. A tleská se stejně silně Rajčatákům i Banánům. A netleská jen publikum, tleskají si i oni navzájem, obdivně vykřikují, jásají a nakonec

se všichni sejdou na jednom pódiu, usmívají se a zdraví publikum společně... a pak se také společně s publikem promísí, berou je mezi sebe, posílají kouzlo slov dál.

Není to jen příběh o nácviku trochu netradičního dětského představení, je to povídání o jednom nádherně prožitém létě, plném dobrodružství a budování přátelství. Je to také příběh o přijetí a mezigeneračním souladu („*Hodně děti si myslí, že nejzajímavější lidi jsou děti. Dospělí si asi myslí, že nejzajímavější jsou dospělí. Ale úplně nejzajímavější budou možná babičky a dědečci. Zkuste si s nimi někdy doopravdy popovídat, co si myslí o různých věcech. Milí čtenáři. A pak to třeba napište. A nakreslete. Nebo ať vám to napíšu oni. A pak si to přečtete, až budete dospělí. A pradospělí. Aby se vás děti nebály.*“)

Pokud některý čtenář začne trochu závidět, autor ho vždy na konci kapitoly ponouká textem na růžové stránce, aby do toho také vltнул. Aby zkusil hledat slova a hrát si s nimi, aby se uvolnil a pustil sám sebe do ráje, aby se stal i on jeho Strážcem. „*Znáš taky nějaké zajímavé nebo legrační dospělé, kteří připomínají duchy? Řekneš si třeba: Ten člověk mně připomíná to. Nebo tu. Nebo si řekneš, jestli by to nemohl být duch přestrojený za člověka. Což ten člověk neví, ale ty jo, když máš třetí oči. Takže poznáš různé bytosti schované do lidí. Když už máš třeba ducha zahrady a strašidlo cyklostezky a navíc nějaké zvířatodlaky jako Strážci ráje, můžeš zkusit s kamarády vypátrat a napsat a nakreslit nějakého většího, hodně velkého ducha! Schovaného mezi stromy, kameny a podobně. Nebo mezi jinými věcmi. A udělat z toho představení.*“

Jiskrný text doprovázejí skvělé ilustrace Magdaleny Rutové – obsahují přesně tu potřebnou „divnost“, rozvernost a dynamiku, aby s textem dokonale ladily. Grafika, maličký formát, bílé, žluté i růžové listy, to všechno podtrhuje jedinečnost textu. *Rajčatáci a Banáni* se opravdu povedli. ■